

phantum, & Dicaſtilum, afferentes hanc reſtitutionem lege tantum caritatis, ſecus uſiticia, necellariam *probabiliter* eſſe: quam opinionem cum non reſciat P. La-Croix ut improbabilem, vi ſui Probabilissimi ſequendum lectoribus ſuis relinquat; quamvis ipſe contrariam defendat. Nos vero, ut ſaliam, & improbabilem, preſertim opinionem repellentes, cum communi Theologorum ſententia dicimus, vi iuſtitie te adiriſſimum eſſe ad hanc reſtitutionem. Neque eſt quod nomen reſtitutionis cavilleris, nempe hanc oriari ex iniuſta rei acceptione, aut ex re accepta, aut ex contractu; hic autem neque contractum eſſe, nec iniuſtam acceptionem, nec rem acceptam. Nam, ſi ſciens a te factam famam leſionem, illam non reparas, cum poſſis, rem acceptam iniuſte retines. Infamia non retinetur manibus; ut pecunia, ſed voluntate. Cum tibi conſtat obſcuratam a te fuiſſe famam proximi, & eum reſtituere in illum, a quo deieciſti, gradum voluntate prava reſpici; famam eius iniuſte retines. Preceſſit quippe reſ accepta, cum reſpice abſultis famam. Porro lex iuſtitie non ſolum vetat malum inferre, verum etiam malum continuare. Obvia ſunt exempla. Fortuito domum, vengeſtem, aliaque aliena bona incendis, ſolentem omnino inculpata. Advertis te eadem bona incendiffe. Nonne reus omnium damnorum evaderes, ſi cum primum id adverteres, impedire damna negligeres? Eadem prorius ratione reus alienae infamiae evadit, & reſtitutioni obnoxius, quoties eamdem reparare, cum poſſis, omittis. Advertunt tamen, minorem eſſe obligationem famae reſtituendae in illo qui abique ulla culpa famam leſit, ac in illo qui iniqua voluntate eam abuſit. Hic cum gravi detrimento bonorum, famae, & etiam quandoque cum vitae diſpendio famam reſtituere adtingitur; ſecus ille, ſed tantum, cum commode poſſit, reſpectu infamiae, vel damnorum, quae abique culpa ſua evenerunt. Nam reſpectu infamiae, & temporalium malorum, quae illius notitiam, & pravam reſtitutionis omiſſionem conſequentur, parit eſt cum iniquo detractore conditio. Si quis cum detraheret, & auditores intelligerent de alio, lege iuſtitiae deberet detractor paldionem canere.

V. Quaeſt. II. *Infamator tenetur ne famam reſtituere tantum coram ſuis auditoribus, an etiam coram illis quibus ipſi malum auditum manifeſtarunt?* Reſp. P. Bulembau per accidens excuſat detractorem a reſtitutione famae coram auditoribus mediatis, ut

vocant: tum ob moralem impoſſibilitatem, tum quod, dum ſe retractat coram auditoribus immediatis; tacite committit iſtis, ut hanc retractionem aliis indicent, ſi quibus forte revelaverint detractionem auditam. Idque praxis Confellariorum conſtat. P. Claudius La-Croix, eundem P. Bulembau ſed probabilis dicendum eſſe, ut ſequitur. Si detractor famam leſit coram auditoribus, quos praevidet aliis revelaturos crimen detectum, tum tenetur coram iſtis etiam auditoribus mediatis ſe retractare; ſi auditores immediati id praellare noſint, aut negligant. Si contra prudenter praſumpſerit detractor, ſuos auditores immediatos nemini manuſtaturos delictum; tum liber eſt a retractione coram auditoribus mediatis. Haecque ſententia communis eſt. Sed P. La-Croix probabilem vocando ſententiam Bulembau, quam etiam docet Lugo *Tom. I. de iuſt. diſp. v. ſec. 1. n. 29.* vi ſui Probabilissimi licitam in praxi proponit ſuis lectoribus. Probabilem quoque appellant hanc opinionem Salmanticensis *lxiii. cap. iv. punct. 9. n. 123.* Illud apud omnes convenit, ad impoſſibile teneri neminem. Alterum quoque certum eſſe debet, nempe omni meliori modo, quo fieri poteſt, famam eſſe reſtituendam. Qui coram aliis detrahit, raro, attendit hominum infirmitate, & vehementia in hoc vitium propenſione, praſumere prudenter valet, hos non eſſe aliiſdem crimen revelaturos. Idque experientia compertum eſt. Quare, ſi iſti non te retractaverint, tenetur detractor primum, cum moraliter poſſit, ſe coram auditoribus etiam mediatis retractare. Qua enim lege liberat ab hac retractione iſe valet? Sua detractione in cauſa ſuit ut alii crimen evulgarent: qua, ut dixi, ſpectata hominum ſive infirmitate, ſive malitia communiter id accidit. Iſti negligunt debitum ſuum implere. Detractor poteſt damnum reparare, ut ſupponimus. Cur ergo ab hoc onere liber erit? Qui in alcuius agro ſegeti ignem applicat, integri damni reus eſt, ſi priores lucenteſce partes alias comburant. Utique diſpar ratio eſt: ignis enim naturalis ſemel applicatus neceſſario agit; ignis vero detractionis non niſi hominum prava voluntate propagatur. At, quando detractor praevidet, uti praevideat poteſt, & tenetur, ignem hunc concrematum apud plurimos fratris ſui famam, iam cauſa voluntaria eſt totius damni. Spectandae tamen circumſtantiae ſunt, & moralis poſſibilitatis reſtitutionis.

Si detractor ſub ſecreto alicui manuſtaſſet delictum, & hic arcani violator aliis revelat; tum liber ille eſt a retractione coram auditoribus mediatis: quia omnino prae-ter illius voluntatem malum acciſiſet. Verum hoc etiam in caſu, ſi commode reparare detractor malum poſſet, caritatis lege videtur id praellare debere: quia ſemper verum habet quod, ſi ille ſuſcepit, proximus non ſuccubuliſſet inſamiae.

VI. Quaeſt. III. *Infamator tenetur ne praeter reſtitutionem famae temporalia damna reſtituere?* Reſp. Damna temporalia conſe-qui diffamationem poſſunt bifariam. Per accidens, nempe non vi diffamationis, ſed ex alia cauſa. Impoſuit Titio furtum, ſacrilegium &c. Ille in deſperationem actus, laqueo ſe ſe ſuſcipit. Mors iſta non proficiteretur ex diffamatione, ſed ex prava voluntate diffamati. Alia conſequentur per ſe. V. g. Detexiſti iniuſte, vel impoſuisti Petro furtum. Ad tribunal traditur: plura expendit, ut ſe defendat: damnatur ut reus. Omnia haec damna compenſare adtingeris. Capitale crimen affingis Sempronio, ob quod capitis poena pleaſtitur. Ea damna reſarcire teneris, ac ſi fuiſſes reaſpae homicida: quoniam tua iniuſta detractio cauſa fuit eiſmodi malorum. Et qua ratione teneris compenſare damna ex iniuſta tua detractioe poſitive derivata, eadem adtingeris reſarcire bona quae ob tuam detractionem infamatus non eſt affecturus. Ob tuam detractionem iniuſtam Petrus reſectus eſt ab illo beneficio, gradu, & dignitate, puella a nuptiis contrahendis &c. Tu debes reſarcire omnia haec damna, non quidem in totum, ſed in partem, iuxta arbitrium viri prudentis, plus vel minus, prout maior aut minor erat conſequentis fiducia. Quod intelligendum eſt, dummodo diffamatus dignus fuerit officio, gradu, & dignitate. Si enim indignus fuiſſet, ſola eſſet fama reſtituenda.

VII. Quid, ſi crimen narratum verum ſit? P. Dominicus Soto, Bonacina, Trullenchus, Leſſius probabilem reputant opinionem negantem neceſſitatem integre reſtitutionis damnorum, quando crimen occultum revelatum verum ſit. Quoniam omnia damna in integrum reſtituere tenetur ille ſolus qui calumniatur, ſeu falſum crimen imponit. Ergo qui verum crimen revelat, partem tantum reſarcire debet. Nam minus eſt, verum occultum delictum detegere quam falſum imponere. Ergo revelator veri delicti minus reſtitutionis debitum contrahit quam

calumniator. Accedit quod damnum infamatum, non ex ſola revelatione, ſed ex ipſo vero delicto ſequitur.

VIII. Contraria ſententia communis eſt, & vera. Quandoquidem manuſtaſſet delicti occulti, tamen veri, integra eſt damnorum cauſa. Quando enim delictum, quamquam verum, occultum manet, nil damni inferit auctori talis delicti. Ergo manuſtaſſet eſt tota, & unica cauſa damnorum quae patitur infamatus. Delictum enim occultum, ut occultum, reſpectu damni inferendi non plus nocet, quam ſi non eſſet. Ergo ſola manuſtaſſet eſt tota cauſa cuiſcumque damni, cui ſubiaceat infamatus. Utique minus peccatum perpetrat qui revelat crimen verum occultum, quam qui affingit falſum. At, ad malum inferendum quod attinet, perinde ambo ſe habent.

IX. Quaeſt. III. *Detractor ante reſtitutionem denotato, tranſit ne ad heredes ſua reſtituenda obligatio?* Reſp. Communis ſententia diſtinguit. Reſtituenda fame omnes extinguunt morte detractoris: debitum enim redintegrandae famae perſonam afficit detraherentis. Haec ſublata, evanefcit omnis obligatio. Simili ratione non tenentur heredes implere vota perſonalia deſonatorum. Reſtitutio contra damnorum quae diffamationem conſequentur, ad heredes tranſit ob oppoſitam rationem, quod nempe hac reſtitutio afficiat non perſonam, ſed bona eidem perſonae. Quapropter haec bona cum hoc gravamine, & poenſione tranſeunt ad heredes: qui, ſicuti alia deſunſti debita, ita & iſtud ſolvere tenentur. Si vero qui diffamatus fuit, mortem obierit, redintegrandus eſt in ſuae fame poſſeſſione: quamvis enim ſit mortuus, ius retinet ad famam ſuam; idcirco illi ſolvi reſtituenda eſt, ſi laeta ſit. Haec omnia communia ſunt, & obvia, quae maiorem non poſcunt explicationem.

CAPUT XIII.

De modo quo reſtituenda fama eſt, ſive per calumniam, ſive per detractionem denigrata.

I. **D**ebitum reſtituendae fame pervium omnibus eſt. Modus quo illud ſolvendum ſit, diſcultatem non leviem in praxi habet. Antequam quae communiter Theologi docent, reſero, doctriam S. Thomae praeſmittere iuvat. Haec porro ſcribit Angelicus *2. 2. quaeſt. lxxii. art. 2. ad 2. Aliquis poſſet alicui famam tripliciter auferre. Uno modo verum dicendo, & iuſte; puta, cum ali-*

quis crimen alienius prodit ordine restituo feruato; & tunc non tenetur ad restitutionem fama. Alio modo falsum dicendo, & tunc tenetur restituere famam, consistendo se falsum dixisse. Tertio modo verum prodit crimine alterius contra ordinem debitum; & tunc tenetur ad restitutionem fama, quantum potest, sine irradatio tamens utpote quod dicit se male dixisse, vel quod transiit eum diffamaverit: vel si non possit famam restituere, debet ei aliter recomponere.

II. Summopere perpendenda sunt illa verba, quantum potest, quorum sensus est, omni meliori modo quo fieri potest, restituendam esse famam: quod & Caeterus in commentariis ad hunc articulum animadvertit. Circumstantiae omnes spectandae sunt, & ea eligenda est restitutionis ratio qua expedientior iudicatur proximi fame redintegrandae.

III. Porro, ut sigillatim duo modi ab Angelico proposti explicentur, de secundo aliter dicendum occurrit. Qui itaque aliter calumnias est, falsum crimen imponendo, debet se retractare, testando se falsum dixisse. Si adverteat inefficacem esse, & languidam hanc simplicem retractationem, quod auctores hanc adhibitori non sint, addere iuramentum debet: quoniam caritatis, & iustitiae lege omnia tentare debet, ut in primum famam fratrem suum restituat. Quod si nec iurate retractationi suam adhibere auctores vellent, aliqui contendunt adsumendos testes esse. Negant alii: quia, si retractationi, & iuramento credere nolant, istorum perniciae, & obliuiae malitiae tribuendum est. Tutius, & verius dicendum, hoc ex circumstantiis pendere. Si detractor deprehendat testium confirmationem medium fore validum ad delendam e mente auditorum infamiam maculam, sua calumnia partam; testes etiam adhibere debet, ut illius principii D. Thomae, quod restituere, quantum potest, debet. Si contra prudenter iudicet nec iurate assertioni, nec testium confirmationi auctores suos fidem adhibitorum; tum ad id non tenetur: quia tum tota calumnia iniquitas recidit in pernicacem, & obliuiae auctores.

IV. Restitutio fama denigrata manifestatione veri criminis illa est quae tale facit negotium, ut varia sint Theologorum placita. Modus quem pro hac restitutione S. Thomas assignat, hic est: *Dicit, se male dixisse, vel quod iniuste eum diffamaverit: vel, si non possit famam restituere, debet ei aliter recomponere.* Salmanticenses tract. xliii. c. iv. punct. 9. n. 13. animadvertunt cum Ledesma, aliique Thomisti, hunc restituendum modum, D. Thomae tempore congruum fuisse, quando homines simplices erant, et inique in malitia exercitati: locus in praesentium. Homines enim huius temporis callidi, & vasti, ac in omni malitia nequissime induti, ex hoc retractationis modo potius confirmantur in perniciosa diffamati. Colligunt enim detractorem, stimulis conscientiarum, se se retractare: & cum adiunctionem dicentem, se male, vel iniuste proximum diffamasse, inferunt verum esse quod revelavit. Haec sunt verba Salmanticium, *Sed hic modus, ut notant Caietanus, & Ledesma, & communiter Thomista, illo tempore D. Thomae sufficiens erat, quando non tanta malitia erat in mundo... Ceterum, quia malitia crevit, & plures ex illo modo potius colligunt detractorem verum dixisse, &c.*

V. Secundus modus, quem Caietanus in cit. art. 2. assignat, est, quod, si restitutio descripto modo facta nocuumtum sit illa turba infamata, omittenda sit, ut inutilis; & melius sit, opportunitate oblata, ex animi sententia laudibus effere infamatum, illius virtutes deprecare, & quod fieri poterit, in priorem fame gradum reducere. Qui modus optimus est, & ab ipso D. Thoma indicatus illis verbis, *quantum potest.* Verba proxima relata D. Thomae formulam unam retractationis produunt, ut illa utaris, si fuerit opportuna, & congrua cogita. Ceterum, si ob auditorum vastitatem minus apta haec retractationis ratio diiudicetur, tunc, inquit Doctor sanctus, restituatur quantum potest.

VI. Salmanticenses loc. cit. num. 131. subdunt tertium adhibendum modum, quando duo recensiti minus apti iudicentur. Modus ille eiuusmodi est. *Detractor testetur, se nescivisse quod dixit, se deceptum fuisse, & falsum dixisse ista vel illa forma: Quando illud dixi, putabam me verum dicere; sed, re melius inspecta, reperio me falsum dixisse.* Advertunt, gravissimos Theologos hanc retractationis formulam improbare, utpote apertis mendacis scitentem. Quoniam, dum detractor dicit, se falsum dixisse, se mentitum fuisse revelando delictum verum proximi, mendacium profert. Siquidem, quamvis licitum sit interdum equivocationibus uti, nemquam tamen mendacium permittum est. Mendacium autem est contra mentem ire, seu quidquam ore enuntiare quod contra-

nium

rum sit menti vero adherenti. Porro, dum detractor crimen verum revelavit, sane contra mentem non vivit, sed secundum mentem: sciebat enim verum esse delictum, quod enuntiabat. Ergo, dum in retractatione dicit, se mentitum fuisse illud crimen manifestando, patentissimum mendacium profert. Sic docent, ut referunt ipsi Salmanticenses, Dominicus Soto Lib. II. qu. vi. art. 3. ad 4. Caietanus 2. 2. qu. lxii. art. 2. ad 2. Bannez 2. 2. qu. lxii. art. 2. dub. 8. concl. 3. §. 3. Aragon 2. 2. qu. lxii. art. 2. Sylvius 2. 2. qu. xv. punct. 15. n. 2. Toletus Lib. V. cap. lxx. n. 1. Armilla verbo Restitutio n. 41. Sylvester verbo Mendacium verb. Iuram. & plures alii apud Dianam.

VII. Haec lententia minime aridet Salmanticibus, neque eidem lustrari S. Thomam contendant. Ad hanc vero confutandam talem excogitant distinctionem loc. cit. num. 132. „ Aliud est (ingunt) quod cum mendacio non possit famam alterius diffamator, restituere (quod omnes Catholici assentunt; cum mendacium sit ex his malis que nulla ratione honestari possunt) aliud, quod dicendo in nostro casu, se falsum dixisse, se errasse, se mentitum esse mentitur. Primum, dicit D. Th., fieri non posse, quod nemo negat, non asserit secundum. Sed non esse mendacium, eius doctrinae valde conforme est; nam L. Part. quest. xvii. art. 1. ait: *In peccata falsitates dicuntur in Scripturis, secundum Psal. vi. Ut quid diligitis vanitatem, & queritis mendacium?* „ Igitur, cum iniuste detractor, est verum dicit, detrahendo peccaverit, non mentitur, si dicit, se falsum, aut mendacium dixisse, cum omne peccatum secundum Scripturam sit mendacium.

VIII. Hanc lententiam ex insinuito confutavi in secundum Decalogi mandatum. Pausis nunc me expediam. Tempore S. Thomae, inquit citati Theologi, minor erat malitia hominum, crevit autem haec in immanium aetate nostra. Dicamus ergo, cum hominum malitiam crevisse quoque plurimum Theologorum acutum, & subtilitatem. Maior tempore S. Thomae hominum sinceritas, maior & Theologorum candor. Veteratores facti, nunc homines sunt; & lagatores, veritatemque iuniores aliqui Casuiste evaserunt: Hanc tamen iuniorum doctrinam conceptis verbis improbat Doctor sanctus tum 2. 2. qu. lxii. art. 2. ad 2. Tertio modo verum dicendo, sed iniuste; puta, cum aliquis prodit crimine alienius

vius contra ordinem debitum; & tunc tenetur ad restitutionem fama, quantum potest, sine mendacio tamen: tum in VI. Sent. dist. xv. q. 11. art. 5. quaestione. 2. ad 1. Si autem intentionis infamandi hoc fecerit, iniuste auferit, etiam si verum sit quod dicit. Et tunc tenetur ad fame restitutionem, vel dicendo se falsum dixisse, si falsum dixit; vel quocumque alio modo, non mentiendo, si verum dixit; sine hoc tamen quod se verum non dixisse dicat: quia non debet alterius famam cum mendacio restituere.

IX. Conferatur nunc formulae quas pro retractatione assignant in proposita quaestione docti iuniores, cum formulis quas D. Thomas reprobat. Salmanticenses cum pluribus aliis Probabilibus docent, posse, & debere detractorem testari, se falsum dixisse, se errasse, se mentitum esse, se nescivisse, quod dixit. Sanctus Thomas conceptis verbis oppositum docet in duobus adductis textibus, & maxime in secundo, ubi inquit: *Sine hoc tamen quod se verum non dixisse dicat: quia non debet alterius famam cum mendacio restituere.* Salmanticenses in Veneta editione anni 1728. qua utor, mutilam efferunt hunc S. Thomae textum; nam omnia est particula illa non, in illa pericula, *Sine hoc tamen quod se verum non dixisse dicat.* Sic enim legitur apud eodem; *Sine hoc tamen quod se verum non dixisse dicat.* Aperte ergo S. Thomas, & tanta perpicuitate docet, non posse detractorem asserere, se falsum dixisse, aut verum non dixisse, quando reapse verum crimen fuit, ut nulla queat tergiversatione eludi.

X. Quae contra obicentur ex Scriptura, vana proflus sunt, videlicet peccatum in Scriptura mendacium appellari, ut Hierem. viii. *Omnes apprehenderunt mendacium, id est peccatum; & infra: A Propheta usque ad Saeculatos omnes fecerunt mendacium, hoc est peccatum.* Et tandem Marci xvii. *De die autem illo nemo scit, nec Filius hominis, hoc est ad revelandum.* Cedo. Latebant ne haec omnia S. Thomam? Nemo id dixerit. Et tamen docet, detractorem non posse asserere, se falsum dixisse, dum crimen verum revelavit: quia non debet alterius famam cum mendacio restituere. In certis ergo Anglicis habet, detractorem mendacium profert, si dicit, se verum non dixisse. Si aliquo modo de mendacio purgari haec verba possunt beneficio ignoscantur, & amphibologiarum, hoc ne ignorat Aguius? Nonne is hanc nostram quaestionem versat omnibus circumstantiis vestitam?

XI. Clarus mens Angelici exponitur. Supponit ille, detractorem in fama restitutione mendacium proferre posse. Quaro ab adversariis: qua alia via mentiri hac in causa detractor potest, nisi dicendo, *se verum non dixisse*, quod verum fuit; *se mentium esse*, quando reapse verum dixit? Ergo aut negare adversarii debent, detractorem posse in fama restitutione mendacium proferre; aut concedant necessum esse, mendacium evomere, dum asserit esse fallum quod verum est, & ut verum, a se cognitum fallum enuntiat. Quod mendacium Scriptura peccatum vocet, ideo ne inferat, mendacium me dicere, dum aio, Petrum commississe hoc mendacium, seu peccatum, quod revera commisit? Si hac vera forent, a quo esset de humana locutare. Quare nihil ineptius dici potest quam cuiusmodi restrictiones mentales licitas esse, & verba amittere significationes formales, quia id expedit bono communi; cum immo, admitta recentiorum doctrina, omne civile commercium perturbetur. Hæc iuniorum doctrina de mendaciis similis est doctrinæ de usuris. Ut dogma catholicum, omnes detestantur usuram sive cum paupere, sive cum divite. Ad usuram hæc vix unquam in humano commercio reperitur: ut palam fiet, dum hæc perditionem materiam explicabo. Sic mendacia detestantur. Mendacium proferre, ut famam restituat, nullo modo detractor debet. At hic detractor in fama restitutor mentiri nequit, quocumque ratione loquatur; ut ex recitatæ formulæ patet.

XII. Accedit hunc tertium modum a doctis iniuriosis nempe a Villalobos, Sayro, Navarro, Sanchez, Trullencos, Ledesma, Logo, Serra, Tamburino, aliisque excogitatum, ad finem intentum non esse ceteris meliorem. Si dicat detractor, se iniuste detraxisse Petro, se errasse manifestando illud delictum; alii audientes inferunt, verum fuisse crimen, & conscientia lancinante, ferri retractionem. Esto, At, nonne verus Casuiste, sagacelle Casuistarum lectores idem profus colligant, dum audiunt detractorem, dicentem, se mentium fuisse? Doctrina hæc sapientum iuniorum pervia iam omnibus facta est, nimirum in restitutione fame mendacium non esse mendacium.

XIII. Concludamus ergo, quod, sicut tempore D. Thomæ minor erat, adversariorum sententia, malicia, hominelleque simplices formulario præscripto a S. Doctore fidem adhibebant; ita tum Theologia simplicior, candidior, & sincerior erat, a vanis subtilitati-

bus immixtis, quæ mores hominum divine legi, non Dei legem moribus, & corruptelis hominum subieciat.

XIV. Pulsis ergo mendaciis, ille fatigatur in praxi modus qui, spectatis circumstantiis, aptior iudicatus fuerit. Si prudenter prævideatur, modum præscriptum a S. Thomæ congruum esse, hic adhibeatur. Si timeatur, hunc modum in talibus circumstantiis obesse potius quam prodesse; restituatur, inquit idem Angelicus, quantum fieri potest: videlicet laudibus celebrentur virtutes offensis, illius dotes, & prerogativæ prudenter, ac magna dexteritate, sublata adulatione, extollantur. Hic modus, omnibus spectatis, si caritatis, prudentiæ, & dexteritatis legibus directus sit, suavior, facilius, & securus erit ab omni periculo, vel excitandi recordationem oblitri criminis, vel confirmandi auditores in prava persuasione. Hinc colliges, quam periculosum sit crimen istud. Ex difficillimo medicinæ usu disce custodire linguam tuam ab hoc morbo. Lingua clavus est humane vitæ, inquit S. Iacobus. Si clavus ille fractus sit, nullique coercitus habentis, continuo naufragio cymba peribit.

CAPUT XIV.

De causis in fame restitutionis excusantibus, & possimum de magna infamie compensatione quam plures in viros descendunt.

I. Plures sunt causæ quas Theologi assignant pro excusatione a debito restituenda fame. Prima est, quando aliqua culpa, & iniustitia famam proximi læsisset, ut quando peccatum revelatum fuit verum, & notorium iure, vel facto. Secunda est, si detractor fuit non contra iustitiam, sed contra caritatem tantum. Solo quippe iniuste læsio onus imponit restitutionis. Sic qui audit detractorem, quin provocet detractorem, sed tantum non retragat, non peccat contra iustitiam, nisi sit superior; sed dumtaxat contra caritatem. Tertia, si peccatum leve fuerit, & non mortale. Venialia enim per se non inferunt grave restitutionis debitum. Quarta, si detractorem non sit consecuta infamia. Quinta, si crimen quod tu narras, aut erat iam publicatum, aut brevi erat publicandum. Sexta, si auditores fidem non adhibeant; aut infamatus esset iam antea de simili crimine diffamatus. Septima impossibilitas restitutionis. Hæc sunt generales causæ quæ iuxta communem Theologorum sententiam excusant a fame restitutione. Ali-

quæ

quæ nunc pecularas quæstioncule discutendæ sunt.

II. Quæst. I. *Restituenda ne fama sit cum gravi detrimento, aut periculo?* Resp. Duo distingui bonorum genera solent. Spiritualia, quæ supremum locum, & temporalia, quæ inferiorum occupant. Hæc rursus in tres ordines dividuntur. In supremo ponuntur virtutes, corporis membra. In secundo honor, & fama. In postremo divitiæ, seu quæcumque pretio comparantur. Communis sententia est, non esse restituendam famam cum detrimento bonorum superioris ordinis, etiam naturalis. Quare, si imminet periculum mortis, servituti, refectionis alicuius membri in fame restitutione, non urget restitutionis præceptum: quoniam fama est bonum inferioris ordinis ipsa vita. Num respectu alicuius viri ingenui fama interduo preferenda vitæ sit, alibi dicitur. Nunc absolute loquimur, & secundo a quæ communitur eveniant. Si tamen diffamatus in eodem periculo mortis, aut servituti reperitur; tum detractor etiam cum periculo vitæ ad restitutionem fame esset obstrictus: quia in pari causa innocens præferendus est reo. Crimen capitale impoluiti prosumo; qui propterea poena mortis plectendus est: cum periculo mortis pandere aditragis veritatem. Fortiori iure restituenda est fama cum dispendio pecuniarum; ita ut, si ad restituendam famam necessaria sit moderata pecuniarum factura, ea sibienda sit, ut fama restituatur. Quoniam, etiam si verum esset, famam pecuniam compendendam non esse; tænter tamen omnes, expensas pecunias esse, dum hæc conducunt ad fame restitutionem. Similiter in pari causa detractor teneatur cum propria fame detrimento alterius retarcire famam. Quoniam ille alterum infamando ius amisit ad propriam famam in pari casu, in quo utriusque equalis conditio sit: quia tunc semper præferendus est qui iniuriam, & vini fuit passus. Si vero detractor longe valde gravius infamiam damnum subiret in fame restitutione, quam illud quod passus est diffamatus; tunc liber a restitutione, seu retractione detractor esset. Cum tanto quippe onere non urget restitutionis præceptum; & infamatus iniuste exigeret restitutionem, quæ parum sibi proderet, magno vero foret alteri nocumento. Et hæc est communis ac probabilior opinio. Circumstantiæ tamen spectandæ semper sunt, præcipue personarum tum infamatoris, tum diffamati.

III. Quæst. II. *Quando infamatus alia via*

suam recuperaverit famam, teneatur ne detractor ad restitutionem? Resp. Communis sententia negat. Quoniam si diffamatus in suum pristinum gradum restitutus fuerit, locus restitutioni nullus superest. Id patet in bonis fortunæ. Abiitisti pecuniam ab alicuius. Si hæc dominus quocumque via alicuius fuerit, non adstringeris ad eandem restitui. Si ergo homo diffamatus, aut propria virtute, aut aliorum auxilio, primo splendore fame potitur; nullo ulteriore compenstationis onere premeris. Id solum notandum est, quod si tempore intermedio iuxta diffamationis detrimentum aliquod passus fuerit, & hoc non reparaverit; ut si privatus fuerit gradu, dignitate, officio, si expensas fecerit; hæc omnia iuxta prudentis viri arbitrium restituenda sunt. Pro infamia quoque quam passus est, tempore intermedio necessaria est æqua compenstationi iuxta personæ qualitatem, vel venie petitione, vel honorem; & laudem tribuendo, aut aliquo alio signo pro varietate circumstantiarum. Similiter, si infamia oblivione antiquata omnino fuerit, nulla est restitutionis obligatio. In hac quippe hypothese restitutor non redderet famam, sed infamiam cicatricem iam obdolum refricaret. Tum vero dicitur infamiam oblivione deleta, cum diffamatus spectatur, ut prius, iuxta gradum splendore, cum probabiliter presumeret, nullam in auditorum animis inherere interrogationibus memoriam criminis sive veri, sive falso impacti restitutor. Si tamen doctum sit, utrum in mente auditorum obineat irrogata diffamatio; tutor via seligenda est, & quod favet innocenti exsequendum. Summa opus est dexteritate, & omnes circumstantiæ se excipiente sunt, ne in alterum extremum aut renovandæ infamiam, aut negligendæ restitutionis impingatur. Tandem a restitutione excusatis, si delictum revelatum publicum factum sit. Si enim publicum fuisset, dum revelati, delictum; neque culpam, neque debitum restitutionis contraxisset. Eadem ergo ratio, a restitutione liber evadit, si post tuam revelationem flagitium publicetur. Advertas tamen velim, publicationem hæc dupliciter fieri posse. Aut enim facta fuit vi tue revelationis; & tunc obnoxius es restitutioni; & quidem gravissima; omneque industriam adhibere debes ut hæc publicam diffamationem de melio tollas. Aut diffamatio aliunde, quam ex tua manifestatione criminis, profecta est: & hoc in casu præceptum restitutionis tunc non adstringit. Da-

C c 2

nja

nemo tamen quæ tempore tua private diffamiationis passus est offensus, relaxare debes, ut iam supra dictum est.

IV. Quæst. III. *Quando fama restitui nequit, compensanda ne diffamiationis pecuniis est?* Resp. Diffamiat in utraque partem Theologia Sententia affirmans sequentibus nititur fundamentis. Antequam tamen rationes afferat, prælo prælo. Convenit penes omnes, detractorem debere infamiam irrogatam compensare pecuniis, bonique fortune, si is iudicis sententia ad id adstringeretur; vel si cum infamato pactum inierit, ut nempe hic ab irrogatione litis, & quærenda data recederet, susceptæ obligatione exhibendi constitutum pecunie summam. Item omnes admittunt, debere infamato rem, si dives sit, pauperi infamato congruam pecunie summam largiri: quando rem gratam eidem facturum prævidet, & fama restitui sit impossibilis. Id solummodo in disputationem vocant; an, sententia iudicis, vel privato mutuo pacto præcisis, ex sola iustitiæ lege infamator adstringatur pecunie diffamiationem compensare, quando impossibilis sit fama restitui.

V. Adfirmanti sententiæ favere videtur D. Thomas 2. 2. quæst. lxxii. art. 2. ad 1. inquiriens: *Dicendum, quod in quibus non potest recompenfari aequalens, sufficit quod ibi recompenfetur quod possibile est; sicut patet de hominibus qui sunt ad Deum, & ad parentes, ut Phil. dicit in VIII. Ethic. Et idem, quando id quod est ablatum, non est restitubile per aliquod æquale, debet fieri recompenfatio, qualis possibilis est: puta, cum aliquis alicui abstruit membrum, debet ei recompenfari vel in pecunia, vel in aliquo honore, considerata conditione utriusque personæ secundum arbitrium boni viri.* Clarius hoc idem exprimit ad 2. ibidem. *Vel si non possit famam restituere, debet ei aliter recompenfari, sicut & in aliis dictum est.*

VI. Responsum, quod ad has auctoritates exhibent P. Bannez 2. 2. quæst. lxxii. art. 2. dub. 4. concl. 2. & Salmanticenses tract. xlii. cap. 11. num. 86. non satisfaciunt. Reponit ergo Bannez hæc verba. *D. Thomas potest explicari, cum dicit, Debet fieri, hoc est, dicitur ut fiat, maxime in foro penitentiariorum, ubi Confessarius potest obligare remota ut satisfaciatur pecuniis, vel honore parvi læsæ attentæ conditione utriusque personæ. Et ad hoc fere semper obligat caritas: quia tali via componitur pars, & amicitia inter læsorem & partem læsæ.* Hoc idem responsum transcribunt Salmanticenses. Quam sit infirmum,

nemo non videt. Hac enim via omnia præcepta, & debita pro aliqua decencia, aut convenientia accipi queunt. An non diligantur Angelicus, ubi opus est, præceptum a consilio, debitum iustitiæ a debito caritatis? Loco citato ex Instituto postissimum committantur iustitiæ officium, ut est restitutio, explicat. Hoc loco principii constituitur. *Quando id quod est ablatum, non est restitubile per aliud æquale, debet fieri compensatio, qualis possibilis est.* Sermo ergo est de restitubili. Cedo. Res restituenda a qua lege præcipitur? A iustitiâ, vel a caritate? Cum ergo Doctor sanctus asserat quod, dum restitutio non est possibilis per aliud æquale, *debet fieri compensatio, qualis possibilis est vel in pecunia, vel in aliquo honore, evidens est eum loqui de debito iustitiæ.* Nihilque magis repugnat huic doctrinæ quam citatum interpretationem de decencia, de convenientia, de debito caritatis. Quæro, utrum Confessarius iure valeat obligare penitentem infamatorum ad exhibendam pecuniam in compensationem fame denigratæ, an non. Si hoc lecuendum; responsum nihil dicit. Si primum: adest ergo præceptum caritatis compendiandi pecuniam fame læsionem: Quod si admittatur, questio potius verbalis erit, respectu læsionis infamatoris, licet non respectu hereditatem. Nam difficultas est, utrum gravi præcepto infamator debeat loco fame pecunias restituere. Quod autem hoc præceptum sit iustitiæ, aut caritatis, parum est, vel nihil suffragatur; sed tantum prodesse hereditibus potest. Ceterum omnes norant, legem caritatis debitum restitutionis non imponere. Quare aut nullum est debitum; aut si adest, iustitiæ debitum est.

VII. Ratio ex se patet. Bonum fama temporale est, atque pretio æstimabile, valentque pecuniis compensari. Id fieri coguntur adversarii, dum concedunt, & iudicem, & Confessarium posse urgere infamatorum ad restituendas pecunias loco fame. Si autem compensari pecunias valet, necessario coniequitur hanc pecuniarum compensationem fieri debere. Damnum enim infamie illatum est. Fame restitutio non est possibilis. Cur ergo fieri restitutio non debet per aliud bonum æquivalens? Cur detractor immunis ab hac compensatione manere debet? Hæc rationum momenta probabilem reddunt hanc opinionem.

VIII. Obiciunt Salmanticenses tract. xlii. cap. 11. num. 142. Sicut vita non est pretio æstimabilis, sic nec honor; aut fama, quæ

sunt ordinis superioris ad pecunias; & ita sperant omnem pecuniarum solationem: unde, si mille solvas, adhuc inferior debito manebit solutus; idemque, si centum milia. Non ergo pecuniis compensanda fama est. Alioquin qui solvere creditorem nequiret, laudibus illum esse debet. Item sequeretur eum qui alterum lædit in spiritualibus, debere illum pecuniis compensare. Resp. Ex his quæ dicta sunt, evanescunt eiusmodi argumenta. Quamvis enim fama pecuniis superior sit; non ita tamen altioris ordinis est, ut pretio æstimari, & reparari aliquo modo nequeat. Nonne id fatentur adversarii omnes, dum iudex obligat infamatorum ad hanc pecuniarum compensationem? At, inquirunt, est mille solvas, inferior solutus erit ipsi famæ. Quid hæc, nisi quod non debes restituere partem, quando non valet totam? Neque fama in genere fama plena, & adequate restitui semper potest. Ergo non obligabitur diffamator restituere quantum valet? Doctrina Angelici est, immo & omnium

Theologorum, famam restituendam esse meliori ratione qua fieri valet. Qui non potest totam restituere, debet partem. Quamquam igitur pecunie non æquent famam ablatam, non propterea libet infamator est a possibili, & congrua compensatione pecuniaria. Accedit compensationem pecuniarum non solum æquare, sed interdum etiam superare infamiam posse. Si pauperem, quem ut furem traxerunt, Comitum ingentibus redditibus affluenter institueris; id non solum æquare, sed longe excederet fame ablationem. Quod si asseras, hominem ingenium dederunt tibi vertere pecunias in fame compensationem accipere; nihil contra hanc sententiam opponis. Quoniam, si homo ingenius, & nobilis nec pecunias velle pro debito pecuniarum solvendo; tunc non teneatur debitor solvere. Consensu enim creditoris debitum extinguitur. Sententia præfata asserit, famam compensari pecuniis posse. Quo posito, infert solvendas reapse pecunias esse, dum infamatum loco fame eas recipere velit. Ceterum, si neque pecunias, neque fame redintegrationem velit; ad nihil detractor teneatur. Quod subdunt, spiritualia compensari temporalibus non posse, ergo a pari neque famam pecuniis, non consistit. Quæ enim comparatio inter res spirituales ac temporales, & inter famam ac pecunias? Illa toto genere differunt; hæc intra eandem spheram, sive genus continentur; licet fama absolute pecuniis præter, quemadmodum au-

rum argento. Quis autem dixerit, auri furum non posse argento, ære, alioque metallo compensari? Quod de adultero infamante maritum obtrudunt, in illos ipsos retorqueretur. Nam, si quis alterius thalamum violaverit, omni via qua potest, teneatur mariti lædi honorem redintegrare. Quod si maritus talis conditio est, ut pecunias non admittit, quid inde? Nec puellæ nobiles defloratæ dotem pecuniarum excipiunt. Ergo solvenda non erit puellis illis quæ eandem recipiant? Firma igitur manet doctrina Angelici, famam restitui debere quantum, & qua via potest. Primum in eodem genere fama: Si hoc fieri nequeat, in pecuniis iuxta arbitrium prudentis viri, & personarum conditionem: Quæ hæctenus dicta sunt, ostendunt infamatorum securus sine conscientia consideri, dum præstat secundum, quando non potest primum. Abiit tamen ut hinc colligas, posse infamatum surripere pecunias infamatori, ut læsam suam famam compendet. Sed de hoc infra.

IX. Hæc rationes adeo obvise sunt, utiple Magister Bannez, qui a Salmanticensibus laudatur tanquam antesignanus opinionis contrariæ, post severiorem rei discussionem, quasi retractans quæ scripserat citata questione lxxii. art. 2. dub. 10. concl. 2. subdat continuo concl. 4. quod, quando infamatus sit talis conditionis respectu infamatoris, ut acceptis ab eodem pecuniis, honorabilior in populo evadat, tunc teneatur detractor facere restitutionem in pecuniis iuxta arbitrium boni viri: quia tunc, inquit, facit restitutionem in eodem genere: liquidem pecunie reputantur ut instrumenta ad restituendam famam. Ergo, concludit Bannez, sicut infamator teneatur expendere pecunias in adæquandis læsibus ad restituendam famam in proprio genere; tenebitur etiam pecunias expendere in isto casu; etenim illis mediantibus restituitur fama in proprio genere. Quare immerito Salmanticenses absolute Bannez laudant pro contraria sententiâ: quia, licet eam doceat conclus. 2. eandem tamen temperat conclus. 4.

X. Quæst. IV. *Datur ne mutua compensatio in materia fame?* Resp. Nonnulla sunt præmittenda. Quando mutua diffamatio inæqualis est, non dari mutuum compensationem, fatentur omnes: puta, si tu in vario crimine genere alterum infamasti, & hæc te in unico delicto, non potest fieri mutua compensatio; cum sit manifesta inæqualitas. Deinde non minus ætuum est te non posse

uti compensatione, si alter velit tibi restituere famam; sed hoc in casu adstringeris idem & tu prastare: atque admittis alterius restitutionem, vicissim satisfacere debes. Postremum hæc compensatio fieri minime potest per famæ lesionem. E. g. alter te infamavit, renuitque famam restituere: tu nequis eiusdem famam denigrare, ut tuam famam compentes. Quia hæc esset vindicta manifestata. Et præterea alterius infamatum tuam famam non infamatur. Nec compensatio qua fit in pecuniis, hinc doctrinæ opponitur. Quoniam, dum fatiis, aut retines pecunias in compensationem debiti certi, & liquidi, quod solvere tibi debitor recusat, accipis quod tuum est. Pecunie illæ tuæ sunt, reque reapse in integrum restituntur. At, dum infamatus alterum, qui te infamavit, non auferis quod tuum est. Neque illius diffamatio in tuam transit famam; sive diffamato alterum non recuperas famam tuam, sicut accipiendo pecunias tibi aliquo iure debitas, tuam auferis.

XI. Illud ergo in disputatione vertitur, an quando duo mutuo se æqualiter infamaverunt, si unus nolit famam restituere, valeat alter compensatione uti, & suspendere illi satisfactionem. Adfirmant Salmanticenses *tract. XIII. cap. IV. punct. 9. num. 146.* & pro eadem laudant Sotum, Sylvium, Malderum, Dianam, Dicastillum, Tolerum, Bonacinam, Lessium, Rebellum, Villalobos: quibus addi possunt Molina, & Bulembau *Libr. III. part. 11. dub. 3. num. 5.* Natalis ab Alexandro *Libr. III. de peccatis art. 4. regul. 32.* Probant hanc opinionem Salmanticenses his argumentis. Durissimum est, & ab æquitate valde alienum, ut, si tu alium infamasti, a quo æqualiter diffamatus es, quod, illo tibi offente satisfactionem, *modo tu illi satisfacias*, nolis illi satisfacere, & velis quod ille tibi satisfaciatur. Ergo irrationabiliter te geris, si tu illi non restituis. Ergo alius in dicto casu non tenetur restituere tibi, qui solum irrationabiliter damnus paters.

XII. Hoc primum argumentum, quod a posteriori vocant, videtur, ut ego quidem arbitror, principio cum Evangelio pugnantem. Tu fratrem tuum infamasti, a quo infamatus fueras; & satisfactionem promittis hac conditione implendam, *dammodo ille velit debitum suum implere.* Non ergo absolute paratus es evangelicam implere legem, debitum tuum solvendo, si alter solvere recusat. Numquid alterius malitia tua

virtus est? Quod refragetur ille: legi evangelicæ, quod tamen deleve peccatum nolit, & quod tibi debet, solvere recuset; propterea ne tibi licitum erit, in eadem verari damnatione? Sed audiamus argumentum quod appellant a priori, quodque continuo reponunt.

XIII. In debitis temporalibus, quando iura sunt paria, si alter tibi servare ius nolit, & debitum solvere, nec tu teneris servare illi ius, & debitum restituere. Sed fama est bonum temporale. Ergo &c. Confirmatur: quia retinendo alterius famam, & non restituendo, tibi accrescit ius modo fama quam amissurus eras, retractando tuum dictum, ut illi restituis; & alteri quoque accrescit fama quam ex parte amissurus erat, se retractando. Ergo potest unum debitum pro alio compensari. Evidentius ratio hæc pugnat cum Evangelio videtur, ut mox palam fiet.

XIV. Contraria sententia, quam graviores Theologi, Caietanus, Navarrus, Valentia, Pradus, Lugo, Petrus Navarra, Rodriguez, Turrianus, Tannerus, Henricus a S. Ignatio, & plures alii defendunt, mihi probabilior est. Quod sic evincit. Fama alterius non nisi peccando auferitur. Hoc diffamationis peccatum deleri nequit, nisi cum proposito restituendæ fame. Hoc vero propositum absolutum sit oportet; sicut absolutum esse debet peccati delictio. Si propositum illud hac conditione suspensum esset, dummodo videlicet alter velit vicissim debitum suum implere, commentitium omnino foret, & chimericum. Atque ut luculentius multo veritas pateat, præmittendum discernim est quod compensationem pecuniarum inter & compensationem fame interdicit. Distinguenda igitur sunt actiones civiles a criminalibus. Compensatio in pecuniis res civilis est; & compensatio accipiendo pecunias sibi debitas, que sub alterius potestate reputantur, rem suam accipit, atque in primum modo se le restituit gradum. Compensatio fame est alterius ordinis, ut adversarii faterentur: quomobrem nolunt suppleri eam posse pecuniis. Est compensatio, ut ita dicam, in re criminali. Est denique actio vindictæ. Quod se ostenditur. Hæc compensatio nullo modo tuam tibi restituit famam. Ergo est actus vindictæ. Antecedens evidens est, & a nemine ratione præditio potest in dubium revocari. Nam quod tu nolis declarare, Petrum non esse furem illum quem traduxisti, non propterea tu recuperas tuam famam, quam ille manifestatione similis delicti deni-

gra-

gravit. Consequentia autem est legitima. Nam vindicta eo unice spectat, ut malum alterius inducat. Quod ut clarius pateat, sub alio aspectu ratio proponitur. Voluntas, qua famam denigrasti, mala fuit. Ergo mala quoque est voluntas qua istam denigrationem famæ, seu culpam ipsam intendis non removere. Ergo quemadmodum peccasti proximum infamando, ita peccas illum infamatum conservando. Neque absolute efficaciter valet detractionis culpam, nisi pro viribus tollere studeas diffamationem ipsam.

XV. Nec est quod opponas, distinguendum esse effectum culpe, nempe infamiam, ab ipsa culpa; atque adeo posse detractorem detestari culpam, quin detestetur effectum culpe. Futilissima est distinctio illæ. Nam diffamatio proximi ita connexa est cum peccato detractionis, ut fieri nequeat aliquem sincero animo penitere culpe detractionis, quin simul detestetur infamiam irrogatæ; cum tota malitia detractionis prædicendo a radicibus a quibus dimanat, sita sit in voluntaria proximi diffamatio. Porro hæc voluntaria proximi diffamatio nequit efficaci sinceritate retractari, nisi pro viribus infamia illata proximo aboleatur.

XVI. Postremum. Nonne lex evangelica vetat ne maledictio pro maledicto, ne malum pro malo reddamus? Nonne oppositum iubet, ut vincamus in bono malum, ut bona pro malis retribuamus? Hæc sunt prima Christianissimi fundamenta. Numquid bonum pro malo repperit qui receptam infamiam compensare velit; alia infamia detractori illata? Numquid vincit in bono malum qui fratrem iurum, in civitate a se diffamatum, pergit in tenebris diffamationis conservare, non ob aliam rationem, nisi quod diffamatus in eadem prava voluntate perseverat? Quis non videt, hæc esse puram putantque vindictam? Tandem nonne lex evangelica ad mutuum benevolentiam, & fratrem caritatem obligat? Nonne peccat Christianus qui reconciliari detractat fratri suo? Numquid ab hoc implendo præcepto tu liber evadis, eo quod alter nolit illud exequi? Porro reconciliari mutuo nequeunt, nisi mutuo reconciliari irrogatum diffamationem. Vel igitur contrarie sententiæ patroni defendunt, istos detractores non teneri mutuo reconciliari; idque Evangelio aperte repugnant; vel propugnant lege mutuo reconciliationis, & recipere benevolentiam illos de vinciri; & tunc fieri hoc nequit, nisi vicissim debita diffamationis remittant. Tunc autem non est

mutua compensatio, sed mutua remissio, & condonatio. Quare non video, quomodo absolute opinionis praxis componi cum Evangelio possit. Nam, quando alter renuit tibi restituere quam abilitat famam, & tecum in pristinam redintegrari amicitiam; non propterea respectu tui extinguitur debitum, ut a veritari contendunt, adimplendi quod Evangelium absolute præcipit. Hoc absolutum præceptum nequo inficiari valet. Ergo neque in hoc casu negari eiusdem obligatio potest, idcirco quia unus offerentium detractat proprimi lovere debitum.

XVII. Obiicit Salmanticenses *loc. cit. num. 146.* argumentum adeo robustum pro contraria, quam propugnant, opinione, ut propria ipsorum verba exhibere libeat. Inquirunt ergo: *Licet pro retentionem fame alterius damnus tui infamasti non tollatur; tollitur tamen debitum solvendi pro damno alteri facto: quemadmodum, si Petrus incendit domum tuam, non auferitur tuum damnum incendendo domum illius; at, si incendas domum illius, debitum utriusque tollitur ob compensationem alterius. Ergo similiter in presentibus.*

XVIII. Argutissimum ratio incinium. Ut principium certum præiacent quod est in questione, videlicet retentione alienæ fame tolli debitum illam restituendi. Licet, inquirunt, continuata diffamatio alterius tibi non restituat famam tuam, extinguit tamen debitum restituendi illam quam tu inique abstulisti. Quis hoc asserit? Hoc est quod in questione vocamus. Paritas de domorum combustione iam supra prologata est, ob diversitatem quæ vertitur inter infamiam & bona physica temporalia. At, ut contraria opinio, ipsa quoque a re pecuniaria petita paritate convellatur, ponamus in compensationem pecuniarum nihil proflus emolumentum tibi accedere; sed merum dampnum proinde tibi conieci: nonne tunc compensationem, etiam in hoc ordine, vitiosa esset, & culpa plenissima? Constituas, artificem tibi debere mille aureos. Unicum acum habet, qua luam exercens artem, te & familiam alit. Surrepsit acum, tibi proflus inutilem, nulliusque omnino emolumentum. Ille delictus acus, fame premitur, languetque eius familia univerfa: Si tu retineras acum illum: nonne crudelis vindictæ reus habereris? Præterea, ut dixi, argumentatio a paritate pecuniarum accedit, semper claudicat, translara ad aliud genus infamæ. Siquidem, facta utriusque domus, ut aliato exemplo

utar, combustione, nihil morale remanet abolendum. Tandem nonne qui horum duorum primis reus famam restituere, peccat? Cur? Quia perleverat in diffamatione. Cur ergo non peccabit alter, si in eadem diffamatione periclitat? Nec confisus ad exemplum compenlationis pecuniarum: quoniam ideo secundus non peccat, licet peccet debitor, qui refugit solvere, quia rem suam accipit, & se in priorem gradum relinquit. In diffamatione e contrario nihil emolumentum secundus ex retentione alienae fame recipit; ut dictum est, & omnibus patet.

XIX. Explicandus remanet textus Innocentii III. cap. *Tua fraternitas* de adult. & stupro: *Paria crimina mutua compositione deleantur*. Porro sensus huius textus est mutua compositione deleri crimina, quando partes mutuo consensu expresso, vel tacito consentiunt. Pro praxi ergo, quando duo detractores vicissim se se infamarunt, si mutua benevolentia sibi remittant iniurias; tunc extinguitur vicissim restitutionis debitum. Ceterum, quod unus nolit famam restituere, atque adeo neque alteri reconciliari: non propterea hic liber evadit a lege evangelica implenda. Nec fat est, ipsum interius iniuriam remittere: nam exterius debet debitum suum solvere, & refragatorem prevenire caritatis officio, ac fame denigrata restitutione. Hac enim via illum fortassis ad meliorem revocabit frugem.

CAPUT XV.

De compensatione in pecuniis ob infamiam illatam. Sententia Probabilissimum exponitur. Absentia quae inde proficiuntur, patefuit.

I. **N**on solum recentiores Theologi mutuum compenlationem in genere infamiae admittunt; sed praeterea infamiam tibi illatam a Petro compenlati pecuniam Petri te posse docent. Inter doctos iuniores, qui hanc propugnant pecuniariam compenlationem in solutionem debiti quod contraxit infamor, eminet P. Ludovicus Molina. Hic, ut Theologus eruditione, ingenii acuminis, aliisque dotibus valde celebris, magnam adiecit praefatae opinioni auctoritatis momentum. Eam ille praes alius locis peripicue docet *Tom. IV. de iust. tract. IV. disput. XIX. n. 5. pag. 494.* edit. Colonien. *Quando unus alterum iniuste infamasset, neque, ut tenebatur, vellet eam famam illi restituere: tunc iniuste infamatus, qui damnum infamae alteri non dedisset, potest in pecunia com-*

pensare damnum fame, in quo est; idque non solum uno solvendo debitum antiquum occultum, quantum ad aequalitatem sufficere iudicaretur ad compensatorem compositionem fame, in quo est, sed etiam occulte accipiendo de voto quantum satis est, ad tandem compositionem. . . . duomodo interveniunt conditiones omnes requisitae, ut legitime conscientia fore fiat occulta compensatione debiti.

II. Pro hac eadem opinione Salmanticenses tract. XIII. puncti. 9. num. 147. referunt Trullenchum, Bonacinam, Lessium, Aragonium, Dianam, Tannerum, Ioannem de Cruz: & in eandem ipsi propendunt. Immo modum quo quis eam legi valeat, exhibent, a mirifico Probabilissimo petunt.

III. Opus haud est multis argumentationibus, ut opinio haec penitus labefacteretur. Satis est eiusdem, ut sic dicam, indolem paucis exponere. Fraudum quippe, furtorum, iniuriantium secunda parens est. Clamant famuli le infamari a dominis suis, uxores a maritis, mariti ab uxoribus. Calumniae, detractiones, impoliturae quoque verum inundant. Paucissimi sunt qui aut restitunt, aut restituere velint denigratam famam. Si licite compenlationes in pecuniis ob famam laesionem admittantur, non minus familiaria furta erunt, & occultae pecuniarum irruptiones quam detractiones ipse. Et eodem furta maiora, quo nobiliores erunt homines diffamati. Si pauper nobilis ab altero nobili divite diffamatur, & hic restituere famam nolit; poterit iuxta hanc opinionem ingentem pecuniam summam occulte accipere. Nam fama viri nobilis plurimi aestimatur: haec enim illius patrimonium est. Quare nonnulli magna summa pecuniae aequare valet diffamationem illatam. Accedit quod sicut pro denigratae fame, ita pro laesione honoris licita erit haec compenlatio. Quapropter contumeliosus conviciisque affecti poterunt iuxta conviciorum gravitatem, & multitudinem aurum, argentumque conviciantium furripere. Nemo hic non videt absurda, monstrata, furta, fraudes, infidias, quae praefatam consequuntur sententiam.

IV. Salmanticenses *loc. cit. num. 148.* peracutum tradunt animadversionem in relate opinionis propugnationem. Ut compenlatio licita sit, certum sit debitum compenlandum oportet. Compensatio pecuniaria pro fama laesione opinio damntaxat probabilis est; oppositamque Theologi isti defendunt. Si probabilis tantum est opinio quae compenlationem in pecuniis loco fame propugnat; proba-

abile damntaxat erit, debitum pecuniarum pro fama solvendum. Ergo compenlatio illicita. Distingue, inquit, probabilitatem opinionis circa modum compenlandi debitum, a debito ipso. Debitum fame restituende certum est. Modus compenlandi eam pecuniis probabilis tantum est. Porro, licet hic modus sit tantum probabilis, cum debitum sit certum, compenlationis pecuniariae beneficio uti poteris. Luber illorum transcribere verba. *Fateor cum opinio tantum probabili debiti non posse dari compenlationem. Ceterum, si talis praecatorum Antiorum opinio non sequi, potius dicere (perpende uberrimum legum, positivum) hic non esse opinionem probabilissimam circa debitum: nam debitum est certum, nimirum debitum fame: sed circa modum quo talis fama possit compenlati, an nimirum pecuniis possit compensatio fieri. Et quando a Doctoribus communiter dicitur non dari locum compenlationi, quando debitum est dubium, vel probabile; loquuntur de dubio veritate circa ipsum debitum, non circa modum compenlandi debitum. V. g. habes debitum, vel opinionem, quod Petrus tibi debebat certum, non potes uti compenlatione: quia esset certum pro incerto accipere. Et in debito alterius, qui possidet, melior est eius conditio. Sed, si certus sis quod Petrus certum debet, & non vult solvere; habes tamen opinionem probabilem quod hoc modo, vel illo potes compenlatione uti, potes accommodari huc opinioni probabilis (audisti?) quia tunc non tollis certum pro incerto, sed certum pro certo; quoniam si dubium circa modum auferendi. Ita in presenti posses philosophari: quia debitum fama est tibi certum (ut supponimus) & solum est dubium cum opinione probabilis, an hoc modo, nimirum per solutionem pecuniarum, debeat illud debitum tibi compenlati. Ergo potes uti compenlatione pecuniarum, non solvendo quas debes: quia alter tibi debitum fame non solvit. Et, si aliquo modo posset praedictorum sententia Doctorum suffragari, esset hoc modo.*

V. Hoc interpretamentum futillius opinioe ipsa est, atque frigidior speculatio, & Probabilissimi affectibus decipiendis idonea. Debitum fame est certum. Verum habet. Certum ne est, an probable debitum pecuniarum? Probabile, inquit. Ergo pro debito probabili certa uteris compenlatione pecuniaria? Quod refert, debitum fame esse certum? Si certum est debitum illud; utere, si vales, in hoc genere compenlatione, debitorum tantum infamando. Hoc, reponis, vetat lex

divina. Peroptime. Itaque hoc in genere uti compenlatione nullo modo licet. Quid superest? Compensatio in pecuniis, subdit. Sed negat Theologi, & vel ipsi Salmanticenses, infamiam compenlati pecuniis posticulis; admittunt vero alii. Ergo evidens est, debitum pecuniarum esse tantum probabile. Opposita itaque Theologorum probabilitas non est circa modum quo solvendum debitum est, sed est circa ipsum debitum. Nam alii negant, alii admittunt, deberi pro infamia pecunias. Ergo probable tantum est debitum solvendum. Ergo, si omnes Theologi damnant compenlationem certam pro debito tantum probabili; necessario damnatae debent compenlationem pecuniarum pro compenlatione denigratae fame, aut honoris lesi.

VI. Colliges ex duabus recitatissimis sententiis duo. Alterum est, Theologiam hanc casuisticam fundamenta pervertere tunc caritatis, tunc iustitiae. Quae parte docet, licitam esse compenlationem in genere infamiae, ita ut non tenearis restituere quam denigrasti famam, si alter nolit tuam tibi restituere, ab imis suffodit caritatis evangelicae fundamenta, & caelestis perfectionis aedificium a Christo Servatore nostro divino erectum penitus diruit. Ex altera vero parte qua statuit, licitum esse alienum aurum, argentumque occulte furripere, quoties calumniatores nostri nolint surreptam nobis famam restituere, principia iustitiae, & aequitatis leges subvertit, furis, fraudibus, rapinis, latrociniiisque venit apert. Semel enim licet imbuti opinione homines, quod valeant pro infamia sibi irrogata aliena scintilla occulte invadere, & tantumdem pecuniae sibi accipere, quantum fame propria splendorem obnubilatum iudicant, quo sint progesturi, non non videt. Utraque ergo opinio improbanda est, tamquam caritatis, & iustitiae principis, humanae societati, legibusque omnibus adversa.

VII. Obiicies. Iuxta sententiam quam supra propugnavimus, infamia compenlati pecuniis potest. Quapropter infamator, si restituere famam nequeat, pecuniis compenlati eam teneat. Cur ergo in hypothese quod ille nolit debitum suum impere, licitum non erit infamato uti compenlatione occulta? Resp. Mutuam compenlationem in hoc infamator, ut illicitam, & evangelicae legis regulis contrariam, reicimus. Porro sicuti nequit infamia pro infamiam compenlati; ita

ita neque pecunie furripi pro infamiae compensatione valent. Occulta compensatio res est odii plena, & in ipso temporali damnorum genere raro executioni demandatur abique culpa: quia raro occurrunt omnes conditiones necessariae ad hoc ut licita sit, & iusta. Potissima conditionum omnium est, ut debitum compensandum sit liquidum, & certum. Compensationem enim pro debito incerto Ecclesia damnavit in famulis, quibus Theologi iniuriosae compensationem concedebant pro maiori mercede quam suis debitori operibus indicabant. In casu nostro omittere, quod probabilis tantum sit, non certum, famam compensari pecuniis posse. Sed dico, infamatum non posse ulla hoc in genere compensatione uti. Admissio enim hoc compensatione genere, omnia que indicantur abūda, & monstra heinc erumpent. Quid quod non semper infamator tenetur pecunias loco famae praebere, eo quod pecuniis careat? Sententia compensandi infamiam pecuniis, quam supra dixi esse probabilem, eo tantum spectat, ut securus prospiciat conscientiae infamatoris, & facilius pacem ac tranquillitatem reviviscere faciat inter infamatos & infamatores. Probabilitate plures hanc sententiam rejiciunt cum rigidiorum. Et nunc ex hac rigorismi specie erunt laxitates, quae asserunt, ipsum infamatum posse occulte surripere infamatoris pecunias, quibus suam compenset iniuriam. Compensatio itaque hac monstruosa undequaque est, & innumerabilium absurdorum icturigo. In materia iustitiae licita tum ad summum compensatio est, quando debitum est certum, & liquidum, ut diximus, seu quando quantitas pecuniae est determinata. In compensatione pecuniaria pro lesione famae quis definit pecuniam accipiendae quantitate? Quis istius pecuniariae summae legitimum index? Diffamatus? Ille exaggerabit infamiae notam. Adeundus ne iudex, ut iudicium ferat? At audiendus etiam diffamator esset. Ne multa. Praefata opinio falsa, improbabilis, & scandalosa plena mihi est.

CAPUT XVI.

Nonnullae regulae in praxi servandae, ut extranea vitentur tum detractio, tum exitiosi silentii.

I. Regula prima. Quae hactenus dicta sunt, satis evincunt tum facilitatem perpetrandi, tum difficultatem corrigendi de-

tractationis crimen, eiusdemque perniciosos effectus reparandi. *Nonnumquam* (inquit Gregorius ad q. xv. q. 1.) *faciliter satis pro homicidio corporali, & furto, quam pro huiusmodi homicidio, & furto spirituali, scilicet detractioe. Quia in illis quantitas damni aestimari potest, & sic correspondens emenda subsequi; in istis autem negari; cum non satis constare possit in quot hominum cordibus mediate, & immediate detrahens bonam opinionem, & famam eius cui detraxit, occidit, atque furto bonum famae (quod inter alia bona corporalia, & huius vitae bonum unum est pretiosum) subtraherit: unde & difficulter satisfacere ipsi laeso potest. Cum tamen iuxta B. Augustinum, peccatum non dimittatur, nisi restituatur ablatum: quomodo restituat, cum ignoret quantum debet?*

II. Regula secunda. Cum restituito famae per retractationem delicti veri oculis difficilis sit, & multis obnoxia periculis, vel confirmandi auditores in mala persuasione alterius famae, aut renovandi memoriam delicti oblit, aut mendacia profertur; securior via erit ex animi lenitate, & opportuna prudentia laudare, ac honorare eum qui detractum est. Hac quippe via sepe facilius difamatus in priusnum gradum restituitur. Spectandae tamen sunt circumstantiae personarum quibus revelatum peccatum est. Nam apud simplices opportuna erit retractatio; secus apud homines exactiores, & sagaces.

III. Regula tertia. Oppositum exitiosi silentii extremum declinandum est. Multi aut meticolose conscientiae aculeis exagitati, pro mundano respectu acti, aut veritatis politicae obsecrati, peccata dissimulant que sunt in aliorum detrimentum; & proprium silentium, aut dissimulationem exculant detrahendi timore. Prae oculis habenda est angelica D. Thomae doctrina, quod detractiois malitia ex animo pravo, a quo proficitur, plurimum pendeat. Detrahit, inquit ille, oritur ex odio, inquantum dimittit omne bonum, & procurat omne malum inimici, & ex invidia secundum rationem removendi excellentiam alterius. Silentium in hominibus seraphicis, qui ob anxietatem, aut timorem, vel verecundiam, aut etiam ob quamdam negligentiam omittunt vel resistere detractori illum corrigendo, vel manifestare aliorum defectus, qui nocumentum inferunt, communitur non excedit culpam peccati venialis; nisi aliqua gravissima circumstantia occurrat quae loqui precipiat.

IV.

IV. Regula quarta. Homines mundanis rationibus acti frequenter peccant & tacendo, & murmurando. Detrahunt, quoties praesentiant, detractiois viam sibi sternere ad gradus quos anhelant: silent, & muti sunt, ne oblitant detractoribus. Detrahunt, ut aliis placeant; silent, ne contra lemetipsum adversarios concitent. Finis eorumdem, sive silentii, sive detrahendi, humanis est, & principium pariter utriusque aut ambitio, aut invidia, aut odium est.

V. Regula quinta. Exaltanda vox est adversus defectus, & laxitates quae disciplinam, atque publico bono infidias inveniunt. Distingueda est publica malitiae detestatio, & redargutio a detractiois vitio. Homines mundani, qui leges quaelibet temporis, & moribus accommodant, qui disciplinam omnem pessumdam, ut liberius suis indulgere appetitionibus valeant, piorum virorum redargutiones, atque adversus publicas laxitates declamationes loco detractiois habent. Nullum habere propriarum laxitatum velent liberum reprehentorem. Audies illos detractiois crimen exaggerare, in detractore invehi, holque, ut pestem humani generis, traducere. Verum, quemadmodum lex divina verat occulta crimina, quae in ipso delinquente sunt, patefacere; ita iuber vocem exaltare adversus flagitia quae virus in innocentes effundunt, quae publicam felicitatem turbant, declamare contra abusus, & corruptelas, quae morum disciplinam, & propriae professionis observantiam relaxant. Laxe opinioniones publice sunt, & typis vulgatae. Ergo opinioniones publice redarguendae. At fama Auctorum omnibus salubatur. Falsum est: quia bona fide illi crediderunt, praefatas opinioniones veras esse. Sed fac eorum famam obtenebrari. Quid inde? Permittendum ne erit ut erroneae opinioniones innocentiam contumpan, ne eorumdem Scriptores exitiationis subeant detrimentum?

VI. Regula sexta. In his redargutionibus principium quod linguam movet moderaturque, & finis in quem haec diriguntur, spe-

standa sunt. Si boni publici amor, non odium in personas, non invidiantia, non simulatae linguam dirigant: si finis sit auditorum instructio, praeservatio a vitis, & ad morum, disciplinamque integritatem factam testam custodiendam adhortatio: tum publice redargutiones praesertim. Detractoribus vulnera referant peccatorum, infamandi odio. Viri fortes invehuntur in abusus & corruptelas, ut ad remedia porrigenda provocent, ut, morbi gravitate manifestata, evincant medicinae applicandae necessitatem. Et, quamquam arduum opus hoc sit, & res alex, periculosa plena; quamque ii soli agere intrepido ore valent qui nec timent, nec sperant quidquam in hoc mundi stadio assequendum: tamen numquam desuerunt, nec deficient viri fortes, qui, humanis respectibus concultis, pro tuenda virtute decertent, & adversus scandalosa, offensivula, & disciplinae perditores inclaimant.

VII. Regula septima. Manifestanda itaque est imperitia advocati, medici, chirurgi, scribae, seu notarii, & quorumque professionum essent professiones suas. Redarguenda est Theologi, Confessarii ignorantia publica, quando necessitas prospiciendi innocentibus urgeat.

VIII. Regula octava. Tria summo pere animadvertenda, atque servanda sunt in retegendis aliorum vitis, & defectibus. Primum, quod vitia certa omnino sint. Secundum, quod id tantum manifestetur quod fat est ad malum praevendum. Postremum, quod non ex odio contra reos, sed ex caritate succurrendis innocentibus, manifestatio fiat. Sepe similitates inter artifices veritatem obfuscant, & doctos ignaros, & ignorantiae eruditos efficiunt. Quare summa vigilantia opus est in difficili regione linguarum, quae & tacendo, & loquendo peccare potest.

A P.